

Тома Вишанов Хаџиикономов (Банско, 1759 - ок. 1815) е македонски иконописец и зограф, основоположник на Банската живописна школа. Со зографско образование се стекнал во Виена. Познат како Молера (според герм. Малер - живописец), бил под влијание на Дебарската иконописна школа. Работел во Банско, Довленско, Разлошко и Ќустендил. Го негувал реализмот во сликањето и особено бил успешен во ктиторските портрети. Во своите икони внесува експресивност, движење и светлина, како и неочекувани композитни решенија. Тој бил учител на повеќе млади иконописци и зографи, како и повеќе наследници од неговиот род.

Точните датуми на раѓање и смртта на Тома Вишанов не се познати, но се знае дека живеел и работел во втората половина на XVIII и почетокот на XIX век. Се сметта дека Вишанов е роден 1759 година во Банско, Пиринска Македонија, во семејството на свештеникот Вишан со монашко име Висарион. Според семејното предание, околу 1770 година заминал со банските трговци со памук во Виена, каде што учел живопис. Иако во прво време бил под влијание на европските стилови рококо и барок, мешаниот (синкретичен) стил меѓу барокот и поствизантиската уметност на Балканот, се обликува во православната средина.

Зачуваните дела на Вишанов се малку и ниту една не е потпишана. Тие му се препишуваат во местата каде работел по усните преданија, како и од неговите наследници. Делата му се на различно ниво и со различни стилови, но преставуваат една иконографија и стилски белези, како зад името на Тома да не стои една личност туку група мајстори. Познато е дека тој во текот на својот работен век работел со син му Димитар Молеров и внук му Симеон Молеров.

Се смета дека Тома Вишанов работел и учел во Сремски Карловци, српски православен центар во Австриската империја, Како доказ се наведува иконата на Христос

Седржител, која со познати промени ја следи престолната икона на Исус Христос (1780 - 1781) од соборниот храм „Свети Никола“ во Сремски Карловци, дело на српскиот уметник Теодор Крачун.

Од овој период на Вишанов му се препишуваат празничните икони во православната црква „Св. Архангел Гаврил“, во унгарското градче Будакалас. Во оваа црква иградена 1752 година, каде иконостасот бил исполнет во 80-тите години на XVIII век, импонираат со својот колорит некои од иконите и фреските на Тома Вишанов. За жал некои од иконите се надживописани во почетокот на XX век.

Икони од мајсторите, насликани во Будакалас, се наоѓаат и во катедралата "Успение Богородично" во Будимпешта, во Православниот музеј во Кечкемет и во православниот параклис "Свети Ѓорѓи" во Њиреѓхаза. Овие икони најверојатно се изработени во 90-тите години на XVIII век од група, на чело со Тома Вишанов.

Првпат потписот на Вишанов за неговите дела се јавува во 1786 година. На внатрешната страна од предната корица на неговата тетратка со цртежи постои автограм на кој пишува Тома Хаџи Икономов, а на задната Anno (година) 1786. Инаку, уште пред будимпештанската нарачка, тој ја сликал во Будимпешта симптоматичната за неговото творештво икона „Св. Богородица со Младенецот, ангели и светци“, во која има многу барокни елементи. Иконата на грбот е датирана од 1790 година

Околу 1789 година Тома Вишанов се вратил во Македонија. По враќањето го добил прекарот Молера, според германскиот збор малер, што значи живописец. Вишанов образован на запад бил преставник на Дебарската иконописна школа. Работел во Банско, во црквата „Покров Богородичен“ при испосницата „Св. Лука“ кај Рилскиот манастир (1811, 24 сцени), во Курилскиот манастир (1812–1913), Довленско, Разлошко и Ќустендил. Го негувал реализмот во сликањето и особено бил успешен во ктиторските портрети (проигуменот Теодосиј). Неговите иконостасни икони од гробишната црква во Банско изгореле во 1953 година. Од пожарот е преживеана само една икона со ликот сцената "Успение на Св Јован Рилски".

Идентификацијата на делата на Вишанов се отежнуваат од подоцнежните надживописи. Но, специфичниот стил на уметникот сеуште е видлив во престолниот икони од гробишната црква "Успение Богородично" во Банско, во иконата "Света Богородица Елеуса" од "Свети Архангел Михаил" во Осеново, иконите "Свети Јован

Претеча" и "Крштевањето Христово" од "Св. св. Петар и Павле" во селото Добриниште. Неколкуче мали празнични и светителски икони на Вишанов од "Света Троица" во Банско - "Воскресение Лазарево", "Сечење на главата на Свети Јован Претеча", "Свети Спиридон и Свети Атанасиј", "Света Марина и Света Параскева" и "Света Варвара" - се многу блиски до експресивност на оние во Будакалас. Карактеристични за нив биле оригиналните изрази на лицата, малите заоблени лица со заострените бради и големите благо испакнати очи.

На грбот на разбарените царски Двери од Серскиот манастир, испишани од Тома Вишанов со сцена на Благовештение, се чита 1803 година. Во 1811 година, Вишанов повторно работи во Рилскиот манастир, кога ги прави фреските на црквата "Покров Богородичен" во постницата "Свети Лука" и ктиторскиот портрет на Теодосиј I Рилски. Ова е единствената негова целосно зачувана фреска и последен четврт сигурен датум во неговото творештво. Во наосот на црквичката е циклусот "Богородичен акатист", а во откриеното од југ друштво "Новозаветна Троица со крунисувањето на Богородица", "Света Богородица животворен извор", "Покров Богородичен", "Седумте својства / чуда на Света Богородица", "Праведно и неправедно исповедање", "Распнатиот монах" и други. Фреска повторно се исполнети со иновативност и силна лична интерпретација на утврдените во тогашната иконографските практика заговори и композиции, чие барокни влијание нема директна врска со балканската иконописна традиција.

На Тома Вишанов се и иконите на великаните во апсидата на црквата "Свети Атанасиј" во Бобошево. Комплетот празнични икони во Бобошевскиот музеј, покажува иконографски модели идентични со оние во иконостасот во Будакалас ("Новозаветна Троица", "Рождество Христово", "Крштевање Христово", "Влегување во Ерусалим"). Икони на Вишанов има и во црквите "Свети Ѓорѓи" во Мехомија и "Воведение Богородично" во Горна Цумаја.

Трагите на Тома Вишанов се губат по 1811 година. До кога работел, како и датумот на неговата смрт се непознати. Се смета дека починал околу 1815 година.

Вишанов бил основоположник на Банската живописна школа. Тој бил учител на повеќе млади иконописци и зографи, како и повеќе наследници од неговиот род - синот Димитар Молеров (1780 -1870), внукот Симеон Молеров (1816– 1903) и правнукот Ѓорѓи Молеров (1844–1876). Како мал, кај него занает учел и Неофит Рилски.